

Over de rol van en een juiste plek voor mobiliteit in de samenleving

BLOG / ESSAY / ARTIKEL

Van: Mike Béréños

Dd: Januari 2016

SAMENVATTING

Mobiliteit lijkt zo vanzelfsprekend, maar wat als dit er niet is, als mensen niet of heel slecht contacten kunnen maken, en als gedachten en goederen uitwisselen en ontmoetingen hebben moeilijk of nauwelijks mogelijk zijn. Mobiliteit is zo essentieel, één van de fundamentele waarden van het leven, en toch krijgen we het niet voor elkaar om het een betere plek te geven in de samenleving en een beetje ook in het onderwijs.

In deze blog laat ik zien dat mobiliteit en het vakgebied dat tot nog toe naar de naam verkeerskunde luistert een betere plek verdienen. Dit maak ik duidelijk aan de hand van de primaire overlevingsvoorwaarden voor mens en milieu. Daar hoort communicatie in de meest brede zin bij. De sociale en andere wetenschappen/disciplines geven hier interessante openingen. En er blijft vanzelfsprekend een belangrijke plek voor de traditionele verkeerskunde, maar dan in een nieuw jasje of in ieder geval vanuit een ander perspectief.

Er liggen wat dit betreft kansen en uitdagingen voor dit vakgebied. Integraliteit met haar meervoudige dimensies speelt hierbij een belangrijke rol. De roep om integraliteit wordt ook steeds luider. Integraliteit en integraal denken, ook bij de zogenoemde primaire overlevingsvoorwaarden, levert ook voordelen.

Binnen het vakgebied heeft integraliteit ten minste zes dimensies. Een drietal daarvan worden hier meer toegelicht. Dan blijkt overduidelijk dat mobiliteit een eminente en onmisbare positie in de samenleving inneemt en substantieel kan bijdragen aan welvaart, welzijn en geluk van individuen en dus aan een vitale mobiele en duurzame samenleving. Dat is dan ook een positieve insteek van het vakgebied. En daar moeten we toch samen voor gaan!

1. Inleiding

Deze blog laat zien, natuurlijk een klein beetje gekleurd, dat mobiliteit en het vakgebied dat tot nog toe naar de naam verkeerskunde luistert een betere plek verdienen in de samenleving. Hier zal steeds met “het vakgebied” dus “verkeerskunde”, maar ook “mobiliteitskunde” bedoeld worden, tenzij anders aangegeven. Met mobiliteit wordt gemakshalve dan bedoeld het geheel van verplaatsingen (wel of niet fysiek), vervoer en verkeer, in termen van het driemarktenmodel.

Mobiliteit, het is zo vanzelfsprekend, maar wat als het er niet is, als mensen niet of heel slecht contacten kunnen maken, of gedachten en goederen uitwisselen en ontmoetingen hebben moeilijk of niet of nauwelijks mogelijk zijn. Mobiliteit is zo essentieel, één van de fundamentele waarden in het leven, en toch krijgen we het niet voor elkaar om het een betere plek te geven in de samenleving en een beetje ook in het onderwijs.

De roep om integraliteit wordt steeds luider. Integraal denken helpt om op weg naar een duurzame samenleving tot efficiënte interventies te komen. Integraliteit vraagt om definitie: waar betrekken we integraliteit op? We zullen zien dat integraliteit een meerdimensionaal begrip is. En in dit integraal denken ook het denken in termen van het communicatief systeem een betere, lees bredere kijk geeft op het vakgebied, wat weer ten goede komt aan efficiënte interventies.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt de parallel getrokken tussen ruimteschepen en de aarde en worden in hoofdstuk 3 een aantal belangrijke thema's aangaande het overleven op een rij gezet. Daar past communicatie zoals in deze blog bedoeld ook perfect in. Hoofdstuk 4 gaat kort over het communiceren en het communicatief systeem. Daarna laat hoofdstuk 5 iets zien van wat met integraliteit binnen het vakgebied allemaal bedoeld kan worden en waarom integraal denken noodzakelijk is. Tot slot hoofdstuk 6.

2. Moeder Aarde....we zijn ook maar een ruimteschip

Afbeelding 1: Moeder Aarde....we zijn ook maar een ruimteschip

Met afbeelding 1 wil ik deze blog beginnen. Als we een bemande ruimteschip of zo'n International Space Station de ruimte insturen zorgen we voor een aantal essentiële zaken betreffende het overleven: de overlevingsvoorwaarden. Zo moeten binnen het ruimteschip onder andere het klimaat, milieu, de waterhuishouding, de binnenomgeving aan een aantal eisen voldoen met betrekking tot overleven. Een complete huishouding die op orde moet zijn. Daarin neemt de mens een centrale plaats in. De mens met een aantal behoeften, materieel, maar ook immaterieel. Een belangrijke immateriële behoefte is contacten onderhouden, uitwisselingen, ontmoetingen, kortom communiceren met elkaar. De mens is niet gemaakt om alleen te zijn, zei Aristoteles al 400 jaar voor Christus. Een huishouding waar mensen niet of slecht met elkaar kunnen communiceren is niet op orde.

Wat voor een ruimteschip geldt, geldt ook voor onze aarde, zie afbeelding 1. Ook daar moet de complete huishouding op orde zijn. Ecologie is het overkoepelend begrip. Ecologie komt van het Griekse woord "oikos" dat huishouding betekent en "logos" (studie, wetenschap). De ecologie (Bron: Wikipedia) bestudeert de dynamiek van de wisselwerking tussen organismen, populaties of levensgemeenschappen (de biotische milieufactoren) en de relaties hiertussen en het niet-biologische milieu (de abiotische milieufactoren, zoals bijvoorbeeld klimaat, bodem en water). De biotische factoren zijn van invloed op de overlevingskansen van het individu of de populatie en op het verloop van de evolutie van de soort. Biotische factoren hebben, in tegenstelling tot abiotische factoren, altijd een biologische oorsprong.

3. Het huis, de huishouding en enkele belangrijke aandachtspunten hierbinnen

Wat hebben we in huis (1)?, hoe managen we dat (2)? en wat willen we in wezen bereiken om uiteindelijk te zorgen dat de huishouding van moeder Aarde op orde is en wordt gehouden (3)? Dit zijn de drie lagen die in de afbeeldingen 2 tot en met 4 zichtbaar zijn gemaakt. In afbeelding 2 zijn op de bovenverdieping van het huis enerzijds opgenomen het milieu, zijnde het geheel van voorwaarden en invloeden die voor het leven van organismen (zoals mens, dier, plant) en voor levensgemeenschappen van essentieel belang zijn, en anderzijds de verscheidenheid aan levensvormen, de biodiversiteit (Bron: Wikipedia). Op de begane grond bevinden zich de andere dingen van waarde die we in huis hebben. In dat rijtje zit ook de communicatie tussen mensen. Het zijn de primaire overlevingsvoorwaarden, daarom ook primaire beleidsvelden te noemen. Afbeeldingen 3 en 4 spreken voor zich.

Afbeelding 2: Primaire "huishoudelijke zaken" = Mens en zijn Omgeving

Afbeelding 3: Waaraan meer besteden we aandacht?

Afbeelding 4: Ultieme doelen

In laag 1, afbeelding 2, is dus terecht een plek ingeruimd voor de eerder genoemde immateriële behoefte van mensen aan communiceren. Een plek die tot nog toe voor mobiliteit onvoldoende zichtbaar is gemaakt. Onterecht. “Immers, het gaat in de meest brede zin om het faciliteren van de (oer)menselijke behoefte aan (en noodzaak tot) communicatie en uitwisseling als (over)levensvoorwaarde” (Bron: Henk Goudappel, 2015). Een huishouding waar mensen niet of slecht met elkaar kunnen communiceren is niet op orde. Een communicatiebehoefte die leidt tot mobiliteit, zowel fysiek te bekijken als wat we de digitale mobiliteit kunnen noemen (sociale media, internet e.d.). Je hoeft niet altijd op het gewenste moment fysiek op pad te gaan om te kunnen communiceren.

4. Over communiceren en het communicatief systeem

Communiceren kan op velerlei terreinen, manieren en doelen van toepassing zijn:

- a) organisaties intern beter laten functioneren (bedrijfsorganisatie)
- b) organisaties naar buiten toe beter laten functioneren; vaak wordt dat vertaald naar alleen marketing
- c) de samenleving beter laten functioneren.

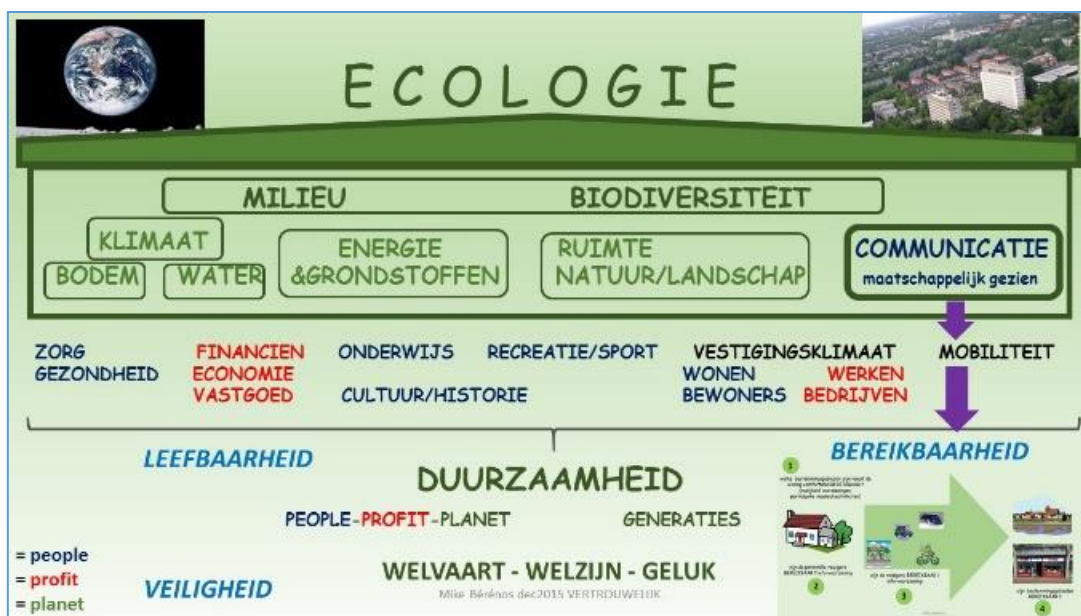
Nu, dat laatste is waar het vakgebied voor zou moeten staan: deze communicatie faciliteren wanneer de ruimtelijke component aan de orde is. En uiteraard rekening houdend met de negatieve aspecten van de fysieke mobiliteit (onveiligheid, luchtverontreiniging et cetera). Hier gaat het over communicatie met maatschappelijke doelen in het vizier: welvaart en welzijn van alle individuen. Eigenlijk is er geen vakdiscipline die dit gebied helemaal geclaimd heeft. Communicatie en studierichtingen hierin hebben het over de eerste twee terreinen. In eerdere publicaties heb ik

aangegeven dat het vakgebied dat tot nu toe naar de naam verkeerskunde luistert dan ook het communicatief systeem als vertrekpunt moet nemen, en ergens is er heus een belangrijke plek voor wat we tot nu toe het verkeers- en vervoerssysteem noemen.

Misschien moeten we eerder op zoek gaan naar communicatiepatronen (digitale en fysieke) en daarna pas naar verplaatsingspatronen. Hoe zien die er uit? Wie en wat zit daarachter en hoe kun je die beïnvloeden? Kun je met inzichten in communicatiepatronen operationeel de (nadelen van de) fysieke mobiliteit beteugelen? Daar zou eigenlijk een, qua wetenschappen/disciplines, integraal onderzoeksprogramma voor opgesteld kunnen worden. Een onderzoeksprogramma waarin dergelijke en andere concepten geïntegreerd, dus samen moeten leiden tot verbreding en verdieping van inzichten over mobiliteit.

In dit verband zijn een paar bekende namen, vooral vanuit de sociale en andere aanpalende wetenschappen cq disciplines, onder meer C.A. Doxiadis (de vader van het idee "Ekistiks"), John Urry en Mimi Sheller ("The new mobilities paradigm"), Vincent Kaufmann (onder andere "Motility and family dynamics") en Ole B. Jensen (onder andere "Urban mobility as meaningful everyday practise"). Daarbij blijven natuurlijk belangrijk, maar dan duidelijk in een ander perspectief, de benodigde verkeerskundige vaktechnische kennis ("rekenen", ontwerpen e.d.), de beleidsmatige aspecten (de bijdrage van mobiliteit aan sociaal-economische vraagstukken) en het werken in multidisciplinaire teams.

Waarom claimen "verkeerskundigen" dit communicatieterrain niet? Of op zijn minst kan toch bekeken worden of en hoe interessant en belangrijk dit is voor de toekomst van het vakgebied en dus voor de samenleving. Meer over het 'WHY' en ietsjes minder over het "WHAT" en "HOW". En wellicht wordt op zo'n manier het vakgebied ook voor aanstormende jeugd aantrekkelijker. Zo gedefinieerd en georganiseerd help je immers mee met het bouwen aan een vitale mobiele en duurzame samenleving, door onder andere management zoals in de twee lagen in de afbeeldingen 2 en 3 weergegeven en met behulp van nieuwe gedragsinzichten. Dit is nu echt shaping society.

Afbeelding 5: Het totaal en de plek van mobiliteit (rechts)

In afbeelding 5 staat het complete plaatje, gestructureerd dus in drie lagen en waar mogelijk via tekstkleuren aangegeven wat specifiek met people, wat met planet en wat met profit te maken heeft. Aldus zien we dat duurzaamheid, vertaald naar people, profit en planet, overall in verweven zit. Er liggen dus overall handvatten om die duurzaamheid te bewerkstelligen en het toont tevens de integraliteit die te allen tijde betracht moet worden. Maar ook het integrale in de primaire en andere

beleidsvelden moet gehonoreerd worden. Dit levert alleen maar voordelen op, onder andere efficiency bij het bedenken van interventies en maatregelen en dus efficiëntere inzet van middelen. Andere dimensies van integraliteit, met name die binnen het vakgebied zelf, komen in hoofdstuk 5 aan de orde.

Overigens, de afbeeldingen 2 tot en met 5 geven wel de belangrijke thema's, beleidsvelden, maar pretenderen niet volledig te zijn.

5. Integratie, een paar voorbeelden binnen het vakgebied zelf

In laag 2, afbeelding 3, (hoe managen we dat?) zien we dat het beleidsveld mobiliteit in beeld komt. Als afgeleide van de behoefte aan communiceren. Met als belangrijkste object van studie de bereikbaarheid.

Nu wordt bereikbaarheid snel in verband gebracht met alleen de bereikbaarheid van bestemmingen. En dan ook nog vaak met profit in het vizier, want dan worden alleen de economisch belangrijke bestemmingen bedoeld. Gelukkig zien we ook steeds meer in dat bereikbaarheid vier dimensies kent, zie afbeelding 6. Ook hier is dan sprake van integrale benadering of op zijn minst een integrale uitgangspositie.

Afbeelding 6: Vier keer bereikbaarheid; alle vier even belangrijk

Een integrale benadering laat ook beter zien wat mobiliteit betekent voor het vakgebied en voor de samenleving, naast alle andere voordelen van integraal denken. Op een rijtje, integraliteit qua:

* bereikbaarheid, zie afbeelding 6.

* geografie; buurt wijk dorp/stad regio.....Europa/mondiaal. Mobiliteit zit niet alleen maar op één schaalniveau.

* meespelende wetenschappen/disciplines; verkeer, sociale psychologie, economie, stedenbouw, planologie, technologie etc. Mobiliteit heeft met mens, maatschappij, ruimtelijke organisatie en techniek te maken. Dus niet alleen kijken naar verkeer of mobiliteit of techniek/technologie.

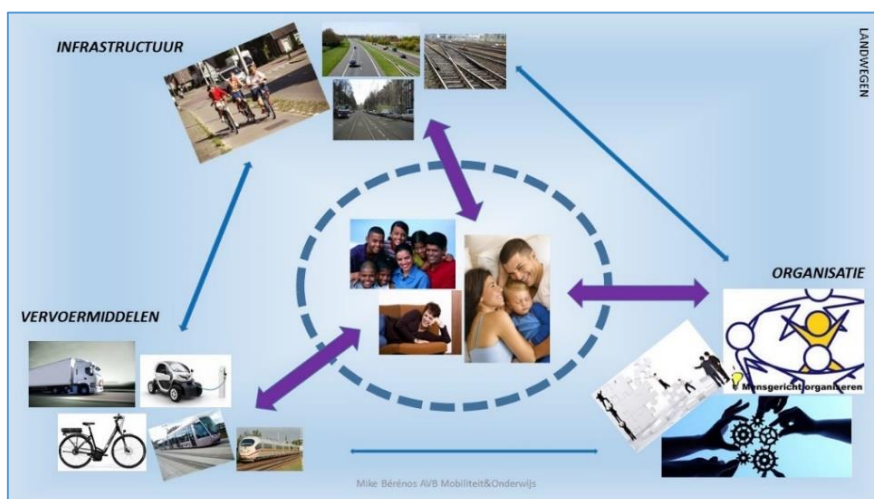
* meespelende beleidsvelden; samenwerken tussen beleidsvelden. Mobiliteit zit bijna overal, bij zorg, onderwijs, of bij de zoektocht naar het juiste vestigingsklimaat. Ook daarmee hangt mobiliteit samen met deze andere beleidsvelden dan alleen de primaire beleidsvelden milieu, energie, water, ruimte, natuur en landschap. Er wordt ook wel gezegd: "bij mobiliteit moet je ook de kaders, de context erbij betrekken".

* communicatie tussen mensen (personen en organisaties/bedrijven). Dus niet alleen kijken naar het verkeers- en vervoerssysteem, maar naar de behoefte van mensen aan ontmoetingen, aan contacten onderhouden en dus communicatie. Ik laat weer een keer eigenlijk de basisgedachte van het vakgebied zien, in afbeelding 7. De alpha en omega van de verkeerskunde of hoe je het vakgebied ook noemen wilt. Hier begint het vakgebied, en het zit ook aan het eind, want voor mensen doen we het. Mensen die behoefte hebben aan communicatie, dat door het (nieuwe?) vakgebied op de een of andere manier gefaciliteerd wordt. Dus zorgen dat ook dit in de huishouding van moeder Aarde op orde is.

Afbeelding 7: De basisgedachte

* een zesde dimensie van integraliteit betreft het systeem van communiceren: (vervoer)modaliteiten -inclusief de digitale mobiliteit-, infrastructuur, organisatie en de mens en gebruiker van het systeem centraal. Mobiliteit is meer dan infrastructuur, auto's of bebouwde omgeving. Voor landwegen is dit in afbeelding 8 weergegeven. Maar zoets is ook te bedenken voor alle deel-communicatiesystemen, die weer onderling interacteren, dus integraal benaderd moeten worden. Een gewenste mobiliteit kan dus op verschillende manieren worden verkregen. Het zoekveld naar de meest efficiënte respectievelijk meest effectieve interventies en maatregelen wordt door integraal denken verruimd.

Afbeelding 8: Elementen verkeers- en vervoerssysteem

6. Slot

Integraal denken is dus essentieel om noodzakelijke samenhangen te zien, en daardoor efficiëntere interventies te bedenken. Daarnaast maakt integraal denken duidelijk welke cruciale rol is weggelegd voor mobiliteit en wat mobiliteit betekent voor de samenleving.

Wat dit laatste betreft, rol en betekenis, hangt een en ander ook af van of en hoe we de communicatie, zoals in deze blog bedoeld, samen (integraal) met de andere beleidsterreinen als een essentiële overlevingsvoorwaarde zien en of we het communicatief systeem als uitgangsbasis hanteren voor een wellicht vernieuwd(e kijk op het) vakgebied. Mobiliteit is zo essentieel en wellicht krijgen we het zo wel voor elkaar om het een betere plek te geven.

Ik ben, en dat is duidelijk, een voorstander van beide premissen. We kunnen veel meer en er is qua onderzoek ook veel meer te doen met dit vakgebied! Ook hier met een stukje integratie, samen doen.

Integraal denken betekent vooral de samenhangen tussen het maatschappelijk systeem, het ruimtelijk systeem en (breed) het communicatief systeem steeds in de gaten houden en dat ook operationeel krijgen. Technologie, vooral de informatie en communicatie technologie, speelt hierin een centrale rol. Bij zowel voertuigtechnologie, technologie van het organiseren van (ook digitale) communicatie (sociale media, internet, e.d.) en infrastructuurtechnologie (bijvoorbeeld infrastructuurontwerp, out-vehicle systemen e.d.), zie afbeelding 8. Ook met deze elementen moeten samenhangen structureel worden.

Het mag duidelijk zijn dat naar mijn indruk een dergelijke kijk op de rol en betekenis van mobiliteit een positieve insteek voor het vakgebied inhoudt en imago vergrotend werkt, in positieve zin. Dus, niet eerst en uitsluitend praten over problemen, zoals files, verkeersonveiligheid of ruimtebeslag, maar over de uiterst belangrijke rol die mobiliteit vervult in de samenleving en welke kansen en uitdagingen, en dus ook bedreigingen, er liggen voor dit vakgebied om bij te dragen aan welvaart, welzijn, geluk en aan alle andere zaken die te maken hebben met het op orde houden van de huishouding van moeder Aarde. Dit is nu shaping society, duurzaam, ook voor komende generaties! Daar moeten we toch samen voor gaan!

=====